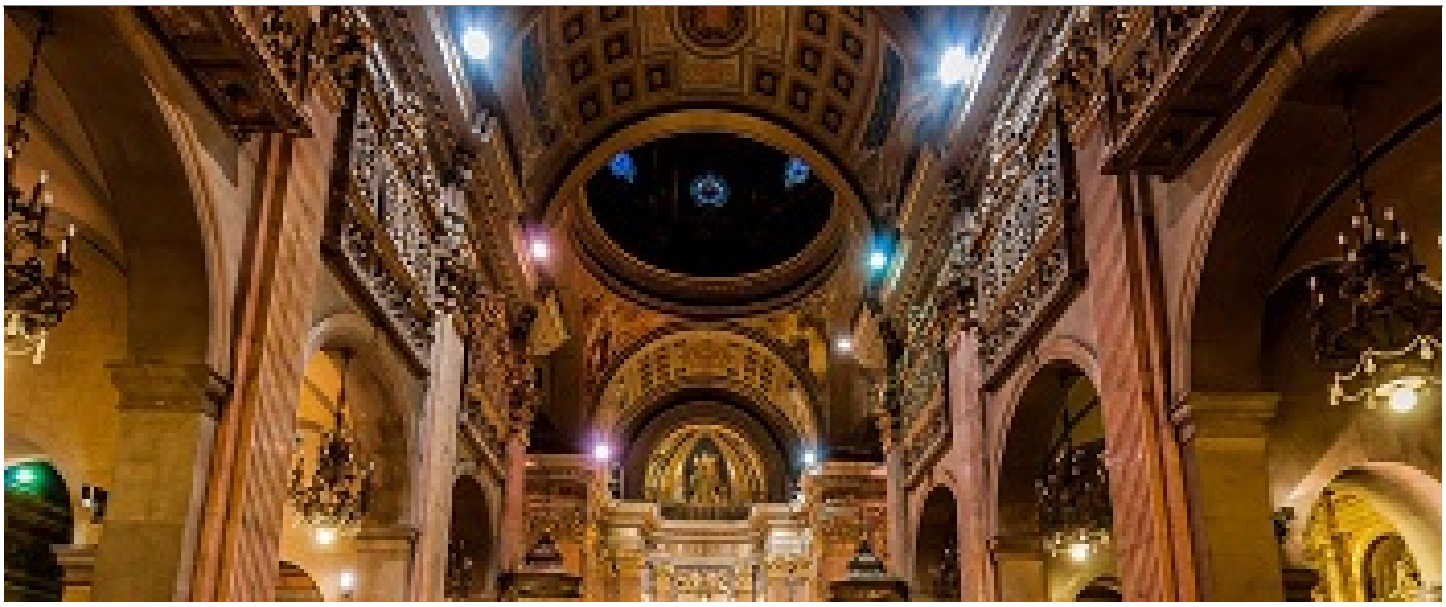

Història de l’orde de la Mercè (i com Barcelona manté dues patrones)

Autor: Joan Romeu Sendrós
Data de publicació: 24-03-2021

En Joan Romeu segueix el fil històric de l'Orde de la Mercè des de la seva fundació fins a l'entronització de la Mare de Déu de la Mercè com a copatrona, juntament amb Santa Eulàlia, de la ciutat de Barcelona. Des de l'any 1492 l'orde es va escampar ràpidament per Amèrica.

INTRODUCCIÓ

La ciutat de Barcelona és l’única ciutat del món que manté oficilment dues patrones religioses: Santa Eulàlia i la Mercè. En ple segle XXI, aquesta qüestió passa desapercebuda per als barcelonins i sembla la cosa més normal, però en el nostre passat la polèmica sobre quina Mare de Déu és l’autèntica patrona de la ciutat va ser un tema molt viu i candent, tant en l'àmbit religiós i en el polític, com també en el popular. Sobre aquesta qüestió, doncs, es van crear dos bàndols. Al final es va prendre la salomònica decisió de nomenar les dues Mare de Déu com a copatrones de la ciutat, la qual cosa va acontentar les dues parts. I així es va donar per finalitzada la discussió. En aquest article, però, nosaltres ens centrarem a seguir el fil històric de l’Orde de la Mercè, sense, per tant, voler revifar l’antic debat, ni molt menys decantar-nos per cap de les dues tendències. D’aquesta manera, recordarem tant una part de la nostra història, com capissarem el que els nostres avantpassats debatien, així com les circumstàncies en les quals aquests van viure la disputa.

RESUM

Els mercedaris són els membres de caràcter religiós de l’Orde de la Mercè i tenen per patrona la Mare de Déu de la Mercè. Aquest orde religiós s'instituí al segle XIII i tenia per missió redimir captius que havien caigut en poder de musulmans i altres enemics. Aquests en demanaven una recompensa per alliberar-los. Aquest fet era anomenat fer una 'mercè'. La paraula deriva del llatí 'merx' (en acusatiu 'mercem'), que vol dir 'mercaderia'.

L'Orde de la Mercè va tenir un inici modest, per bé que de seguida es va expandir i va aconseguir tenir un èxit indiscutible. Ara bé, el seu declivi va ser ràpid i breu. Així, al tombant del segle XVIII cap al XIX, es van produir canvis tan colossals en l'àmbit polític, econòmic i social, que van ser alterades les creences dels fidels religiosos i van ser reduïts al mínim tant els integrants de l'Orde com els feligresos. Tanmateix, quan l'orde va restar només com un record del passat, la devoció a la Mare de Déu de la Mercè va ressuscitar, fins al punt que aquesta advocació va aconseguir el títol de Patrona de la ciutat de Barcelona.

BARCELONA SEGLE XIII

Barcelona al segle XIII encara era una ciutat tancada dins les muralles romanes aixecades el segle III. Per quatre portes s'accedia a la ciutat: la de Regomir, la porta Nord al carrer del Bisbe (actual plaça Nova), la porta de Mercadal a la baixada de la presó (actual plaça de l'Àngel) i la porta del Call al carrer de la Boqueria. Els seus 40.000 habitants quasi no hi cabien,a dins. Les cases s'amuntegaven. El conjunt de les construccions feien un tot ben atapeït. Els carrers eren estrets i amb poca llum perquè els seus habitants, en l'afany d'aprofitar el minso espai disponible, havien construït habitatges sobre arcs que cavalcaven sobre els carrers. Per això, durant el segle XIII, nuclis de població van començar a aparèixer extra murs. Eren denominats viles o burgs i es desenvolupaven al voltant d'ermites properes. Tal va ser el cas de les viles següents: la de Vilanova del Mar, la de Vilanova del Call ?després del Pi? i la de Vilanova dels Còdols ?també anomenada Roquetes.

Quan a mitjans del segle XIII es va projectar una segona muralla, la ciutat havia crescut molt, així com la riquesa i l'enorme subdivisió de la propietat urbana. A la part sud-oest de la ciutat, la muralla va seguir la direcció de la riera, la qual hom va designar amb el mot «ramla», un manlleu de l'algaravia (és a dir, de la llengua àrab) que ha persistit fins a dia d'avui amb el nom «rambla». Vilanova del Call, el burg que confrontava amb la riera o rambla, estava excessivament poblat i va quedar dins de la nova muralla. Els monestirs i convents de Santa Anna, Sant Pere de les Puel·les i Santa Clara marcaven els angles de les muralles a l'Oest, Nord i Est, respectivament. La muralla de la mar va ser l'última a ser construïda: va ser acabada a mitjans del segle XV.

La Catedral de Barcelona estava i està dedicada a la Santa Creu. La catedral primitiva era una obra romànica del segle XI. Havia estat edificada sobre l'antiga catedral visigoda i, per tant, estava emplaçada a l'actual lloc, però amb l'orientació oposada a l'actual edifici. La porta principal es trobava on avui hi ha l'entrada del rerecor i l'absis estava on actualment hi ha la plaça. Encara a hores d'ara s'hi conserven vestigis romànics. En concret, als murs del costat de la porta de Sant Iu. Des del segle X, és coneguda també com la Catedral de Santa Eulàlia per haver-hi estat traslladades l'any 878 les relíquies de la dita santa.

A més, Barcelona disposava de tres esglésies parroquials intramurs. L'antiquíssima església de Sant Miquel Arcàngel, la de Sant Jaume i la de Sant Just. La de Sant Miquel va ser edificada, segons sembla, sobre unes termes romanes pertanyents al palau del patrici Luci Minici Natal. Per això, el paviment de l'església estava bastant més baix que el nivell del carrer i disposa d'unes restes de mosaic romà. Estava situada on avui hi ha l'ala dreta de l'Ajuntament i tenia un petit cementiri ubicat on ara hi ha la plaça de Sant Miquel. L'església visigòtica de Sant Just i Pastor es trobava on hi ha actualment l'església gòtica del mateix nom i és la que guarda els documents més antics de totes elles.

Els barcelonins eren treballadors i elaboraven un ampli assortiment de productes, que distribuïen a tots els ports del Mediterrani. La riquesa arribava a gran part de la població i particularment a la noblesa, que, orgullosa del seu poder econòmic, no sols llavorava els seus escuts d'armes, sinó que enviava als seus fills a estudiar amb els millors professors. Entre ells, En Ramon de Penyafort (1180-1275), un monjo dominic que després de cursar estudis a Bolonya va ser nomenat canonge a la Catedral. Un dels seus alumnes passarà a la història com Jaume I el Conqueridor (1208-1276) de la nissaga dels Catalunya/Aragó, i no solament serà comte de Barcelona, sinó que també governarà Catalunya com a rei.

L'ORDE DE LA MERCÈ

Les continuades invasions de moros i les seves pirateries per mar pertorbaven la vida ciutadana i dificultaven el comerç marítim. Molts ciutadans van esdevenir captius i havien de fer treballs forçats tot caminant encadenats. Ja en el passat, el Comte Borrel II (947-993) se'n va preocupar, juntament amb l'ajuda de dos ciutadans: Arús i Gemir. L'any 991, s'aconsegueix repatriar dos reconeguts captius des de Còrdova: Udalar, vescomte de Barcelona i Arnulf, ardiaca de la Catedral. El problema s'agreuja els segles següents, fins al punt que s'organitzen confraries que es dediquen a recol·lectar almoines per a redimir captius. Se sap que es realitzen vendes d'immobles i es lleguen béns per tal de liquidar rescats.

Un ric comerciant barceloní, En Pere Nolasc (1180-1249) viatja a València i Mallorca i té èxit rescatant cinc captius a

València, tres a Alger i varis a Mallorca i Granada. Entre l'any 1222 i el 1228, funda l'Orde militar de la Mercè, assessorat per En Ramon de Penyafort i amb el suport del rei Jaume I. El nou orde va ser aprovat l'any 1222 pel bisbe de Barcelona Berenguer de Palou II (¿?-1241), i uns anys més tard, el 1235, pel pontífex Papa Gregori IX (1143-1241). A la mort d'En Pere Nolasc, l'Orde comptava amb 17 monestirs, que posseïen hospital i església pública. A més a més, l'Orde disposava de congregacions femenines a Barcelona, El Puig, Girona, Palma i Perpinyà, on tenien convents i beateris que seguien el principi de clausura.

L'Orde de la Mercè, a igual que altres ordes militars de l'època, va estar integrada per seglars. Per concessió del rei, la seva divisa va ser l'escut de les armes de la Casa de Catalunya/Aragó, és a dir, els quatre pals vermells i la creu patent d'argent sobre gules de la Catedral. Inicialment es va instal·lar a la casa Pia Almoina, situada en l'extrem Nord-est de la muralla romana, avui baixada del Canonge. Aquest habitacle s'utilitzava com a hospital i havia estat fundat per un ciutadà anomenat Guitart al segle XI i allí hi havia mort Berenguer el Gran (1082-1131). L'hospital, al segle XIII, portava el nom de Santa Eulàlia, i per aquesta raó, en un inici, l'Orde va denominar-se amb aquest nom. Més endavant es va batejar amb el nom definitiu: Orde de la Mare de Déu de la Mercè de Redempció de Captius.

Pocs anys més tard, els mercedaris van buscar un immoble més ampli fora muralles. En Guillem de Sant Jaume i la seva esposa Dolça posseïen un arenal a la part de la ribera, entre la mar i les muralles, al burg de Vilanova dels Còdols. Estava ocupat per casinyots de pescadors i tallers de construcció naval, que arribaven fins a la porta de Regomir. El dia 5 d'agost del 1232 (o potser 1240) venen aquest terreny a En Raimon de Plegamans, qui fa construir un hospital, un convent i una capella, obres que cedeix gratuïtament a l'Orde de la Mercè.

L'any 1249, el bisbe de Barcelona, fra Pere de Centelles, concedeix als mercedaris permís per a edificar una església al costat del petit convent de la ribera, on avui està emplaçada la basílica de la Mercè. També construeixen arcs per damunt del carrer Ample per tal de poder accedir a l'hort situat a l'altre costat. A mesura que s'ampliava l'església amb capelles laterals, se sacrificava el claustre del convent, fins a tal punt que a finals del segle XV es va decidir construir un nou convent a l'altre costat del carrer de la Mercè: entre aquest carrer i la segona muralla.

CULTE A LA MARE DE DÉU DE LA MERCÈ

A partir del segle XIII, es va permetre obrir finestres a les muralles romanes, muntar botigues entre torre i torre i construir arcs damunt dels carrers. A poc a poc, el barri dels Còdols va anar creixent, fins a integrar-se dins la ciutat i passar a ser considerat el barri marítim de Barcelona. Al costat del convent hi fondejaven vaixells mercants i barques de pescadors. Molts devots a la Mare de Déu de la Mercè eren mariners.

Un cop acabada la construcció del temple, comença el culte públic a la Mare de Déu de la Mercè. L'any 1250, el Papa Alexandre IV (1199-1261) concedeix butlla a la confraria. El 1259, En Pere Salat realitza un donatiu, que està documentat. El 1361, l'arquitecte Bernard Roca es va encarregar de construir, segons contracte conservat a l'Arxiu Reial de Barcelona, el retaule de l'altar major, el qual exhibia una imatge de set pams de la Mare de Déu. Però el document va ser anul·lat segons especifica una nota marginal que hi ha en el mateix document. Entre els signants del contracte, s'hi troba un orfebre-escultor anomenat Pere Moragues, qui se suposa que va ser el creador de l'estatueta de la Mare de Déu de la Mercè.

Una de les primeres dones assídues al nou temple va ser Santa Maria de Cervelló (1230-1290), descendent dels comtes de Cervelló, que posseïen mansió en el pròxim carrer de Montcada. Va vestir l'hàbit mercedari, va ser la primera priora i les seves restes van ser enterrades en el temple de la Mercè. Quan hi havia tempestats en alta mar, Santa Maria de Cervelló passava molt de temps resant. La devoció marinera envers aquesta mare de Déu va inspirar, a la segona meitat del segle XIV, els mariners d'una de les galeres perquè aquesta fos anomenada Santa Maria de la Mercè. A Càller, a l'illa de Sardenya, també existia un monestir anomenat Santa Maria de Cervelló i en ell també s'hi venerava la Mare de Déu de la Mercè. La devoció a aquesta advocació es va estendre intensament en aquesta illa. El 1604, a Càller, es van editar uns gojos en català que es van cantar fins al segle XIX en monestirs mercedaris.

Durant tot el segle XIV, les obres d'ampliació del temple gòtic van continuar amb no poques interrupcions, degudes en part a les dissensions entre laics, frares i sacerdots, a la penúria de mitjans i no menys a les protestes de veïns, que s'hi oposaven. De totes maneres, la Casa de Catalunya/Aragó sempre va tutelar l'Orde, va vetllar pels drets dels mercedaris mitjançant decrets i va declarar el temple capella reial. Gràcies a això, l'església va quedar enllestida a inicis del segle XV. Tenia una sola nau central i capelles laterals entre els contraforts. En el que avui és la plaça de la Mercè, s'hi va emplaçar un petit cementiri, que va subsistir fins a principis del segle XIX.

L'any 1401, el rei Martí l'Humà concedeix el títol de capella reial a l'església de la Mercè. El segle XV és parc en notícies pel que fa a la basílica. L'església va quedar acabada a principis de segle i fins a finals no s'emprenen els

treballs d'ornamentació. La raó d'aquest prolongat període de repòs es troba probablement en la crisi econòmica produïda per guerres internes i l'augment de les contribucions per a finançar l'edificació de les muralles. Part dels llegats testamentaris a favor de causes pies es dedicaven a aquesta destinació. La tradicional austeritat de la nissaga dels reis de Catalunya/Aragó va canviar molt, tal com mostra la queixa següent sobre l'augment de recàrrecs per: 'reyals e Reginals e mulleratges e novelles caballeries'.

Altrament, al segle XV continua la persecució contra els jueus i bona part del crèdit necessari per al comerç va passar a mans estrangeres. També va produir-se l'enfrontament de menestrals, els anomenats 'homens de la busca', contra els nobles 'homens de la biga'. Els escrivans van venjar-se dels de la Biga escrivint els seus noms invertits en molts documents. A més, en la dècada que va des del 1462 fins al 1472, es declara la guerra civil catalana, que acabarà amb una enorme crisi comercial, tal com es reflecteix en aquest text escrit pels consellers l'any 1480: 'Avuy en aquesta Ciutat no's fa cap mercaderia alguna, no sich ven un drap, els parayres stant vagant e per semblant els altres officis'. Més endavant, el rei Ferran II de la nissaga Trastàmara, escriu que Barcelona estava exhausta i empobrida i la vol redreçar per retornar-li la seva glòria i prosperitat anterior.

L'any 1492, gràcies a un llegat d'una dona mallorquina, Na Urbana Jenovarda i d'un donatiu del rei Ferran II (1452-1516), es construeix un bell retaule per a l'altar major. En Joan Casel va llavorar dues talles de Sant Joan Baptista i de Sant Joan Evangelista i iniciar el retaule, que va finalitzar Guillem Duytrach. Els fusters Melcior Samar i Pere Torrent van emprendre la construcció del cadirat del chor i el pintor Antonio Marqués va cuidar la decoració de tot plegat.

L'EXPANSIÓ DE L'ORDE

El descobriment d'Amèrica el 1492 va portar l'Orde fins aquell continent. En el primer viatge de Colom hi anava el mercedari P. Joan Infant. L'any 1514, es funda el primer convent americà a Santo Domingo i va ser el precedent per una expansió pel centre i sud-americà. Els segles XVI i XVII són l'apogeu mercedari i la seva expansió per Europa, Magreb i Amèrica. L'any 1775 tenia 229 convents a Europa i 4.493 religiosos i es calcula que es va rescatar un total de 21.533 captius. La Mare de Déu de la Mercè es converteix en la preferida dels barcelonins. Aquests veuen com grups de captius baixen dels vaixells i precedits de trompeta i pregó, es dirigeixen primer a la Catedral i després a la basílica de la Mercè. El seu temple és molt concorregut i les seves vitrines s'omplen d'ex-vots, trofeus i records, i rep copiosos llegats i ofrenes.

De 1605 a 1650, els arquitectes Santacana, pare i fill, dirigeixen la construcció d'un nou convent d'estil renaixentista i un claustre amb columnes de marbre negre, que en el segle XIX passarà a integrar-se a l'edifici de Capitania General. El 1667, el mercedari Alfonso Sotomayor (1608-1682), bisbe de Barcelona, va substituir el retaule gòtic per un de molt més gran i va llevar el cadirat per a emplaçar-hi el cambril, on hi va dipositar l'escultura de la mare de Déu, al qual cambril s'hi accedia després de pujar per una escala. Es volia facilitar d'aquesta manera la veneració i el besamans. Arrenca en aquest moment, el costum de les famílies barcelonines de celebrar en aquest temple els seus batejos, les seves primeres comunions i les seves noces. La invocació a la Mare de Déu de la Mercè és una constant en la vida dels barcelonins, especialment quan es produeixen guerres, catàstrofes i perills. Hi acudeixen consellers del Consell de Cent, el consistori de l'Ajuntament, nobles, mercaders i el poble en general. Recordem que era un temple obert a tothom, no com altres esglésies de la ciutat, que eren privades. Per això s'hi acudeix per demanar la intercessió de la Mare de Déu de la Mercè el 1420 per terratrèmols: el 1616 per inundació marítima; el 1650 per la pesta; el 1697 i 1714 pels assetjaments de les tropes franceses i castellanes; el 1789 per l'encariment del pa i el 1821 per la febre groga.

El 1665, en plena pesta, es va organitzar una solemne processó amb la Mare de Déu de la Mercè al capdavant, a la qual processó els consellers i el Virrei de Catalunya hi van assistir. El 1680, una severa sequera va arrasar la comarca barcelonina. La processó presidida per la Mare de Déu de la Mercè va ser el preludi d'abundant pluja, tal com relata el Pare Ribera. L'any 1687, hi va haver un incendi a l'església i al mateix temps, una plaga de llagostes assolava els camps. Les vuit mil lliures previstes per a combatre la plaga, es van destinar a reconstruir el temple.

El mateix any 1687, el Consell de Cent nomena la mare de déu 'Patrona de la ciutat', però va ser un nomenament exclusivament civil. Es va crear una comissió perquè gestionés el nomenament amb la Santa Seu, però el bisbe de Barcelona no va accedir a tal sol·licitud. Nogensmenys, l'any 1696, el Papa Innocenci XII (1615-1700) va decretar que el dia 24 de setembre fos dedicat a la Mare de Déu de la Mercè i que se celebrés en tota l'Església catòlica. Això va ser rebut pels barcelonins amb extraordinari goig.

A la fi del segle XVII, quan el rei Carles II (1661-1700) de la nissaga dels Àustries es posa malalt, es realitza una solemne Novena des del 24 de setembre fins al 2 d'octubre. Una vegada reestablerta la salut del monarca, aquest va decretar que el dia del 24 de Setembre fos també festa a la cort madrilenya. El 1697 la ciutat es va veure atacada pels

francesos. Els consellers, en carta dirigida al Papa, agraeixen que la Mare de Déu de la Mercè els hagi deslliurat de la pesta, malaltia habitual en ciutats assetjades. A principis del segle XVIII, ja en plena guerra de Successió, l'arxiduc Carles demostra molta simpatia per les institucions de la ciutat. Cada dia oïa Missa a Santa Maria del Mar i l'any 1708 va presidir les festes de la Mercè.

Durant molt de temps, nomenar la Mare de Déu de la Mercè com a patrona de la ciutat va ser una reclamació popular. Diverses vegades el cas va arribar a altes instàncies del Vaticà, però en totes elles, el summe Pontífex va exigir l'informe favorable del bisbe de Barcelona i aquest no va arribar. Les raons de l'actitud dels diferents bisbes s'han de buscar en l'oposició que exercien els altres Ordes religiosos, que eren moltes i molt potents. També, en el perjudici que podria portar al Capítol de la Catedral, donat que a la seva cripta hi ha enterrades les relíquies de la vigent patrona Santa Eulàlia des de temps immemorials.

LA CRISI DEL SEGLE XVIII

Després de la derrota de l'any 1714, el rei Felip V (1683-1746) de la nissaga borbònica, suprimeix els Furs i les institucions catalanes, entre elles el Consell Cent. L'absolutisme de l'antic règim no és incompatible amb les noves idees de la Il·lustració. La nova política es defineix com 'despotisme il·lustrat'. Tot per al poble, però sense el poble. La centralització i l'absolutisme s'imposen un altre cop. En tot el segle XVIII i part del XIX, ja no es parla més d'una possible proclamació de la Mare de Déu de la Mercè com a patrona de la ciutat.

Si bé en l'àmbit polític el segle XVIII va ser molt perjudicial per Catalunya, l'economia va tirar endavant. El comerç amb Amèrica en va ser clau, gràcies a l'exportació d'aiguardents, com a la importació de cotó per fabricar les anomenades «indianes». Els sectors tèxtil i naval van aportar riquesa a la ciutat. Barcelona disposava de drassanes on construir bergantins, les quals estaven situades a la platja de la Barceloneta, molt a prop del temple de la Mercè.

El culte a la Mare de Déu de la Mercè va continuar i sovint el temple es veia desbordat pels fidels, especialment en dies festius. Aquesta va ser la raó, segons consta en el llibre de 'Resolucions i Notes' de la comunitat mercedària, que va portar al fet que s'enderroqués l'antic temple i se n'edifiqués un altre amb més capacitat. Es va construir en el mateix solar, sent una mica més ample i més llarg. Per això, es va comprar a Antonio Costa una casa veïna i un pati a Francesc Cruet. El mestre d'obra va ser En Josep Mas Dordal i es va utilitzar pedra de Montjuïc. L'obra va iniciar-se l'any 1765 i va durar deu anys: fins al 10 d'agost de 1775.

El final de segle XVIII, va ser un desastre total. A França i arran de la Revolució francesa (1789) i la decapitació del rei francès Lluís XVI (1793), accedeix al poder la 'Convention', la qual declara la guerra a Espanya amb l'objectiu de suprimir l'últim rei Borbó europeu: el rei Carles IV (1748-1819). Aquest ordena a l'exèrcit espanyol entrar a França pel Vallespir i intentar ocupar el Rosselló, objectiu que no s'aconsegueix. Mentrestant, els francesos ocupen part de l'Empordà. Després de vàries derrotes, l'exèrcit espanyol s'esvaeix a Catalunya. Els catalans organitzen una defensa de 20.000 soldats, miquelets i sometents per reconquerir l'Empordà (Roses) i la Cerdanya (Bellver), meta que tampoc s'assoleix. Les despeses per sufragar la guerra i el desgast en homes enfonsen l'economia.

La crisi econòmica continuava quan l'exèrcit de Napoleó entra a Barcelona el 13 de febrer de 1808 i ocupa la Ciutadella i el Castell de Montjuïc. S'inicia la guerra del Francès, que al mateix temps, representa un aixecament contra la monarquia borbònica, pel motiu d'haver pactat la presència de l'invasor. Els francesos saquegen el patrimoni català i entre ells, un tron de plata on reposava la Mare de Déu de la Mercè. La situació de crisi es manté fins al 1814, quan Napoleó perd en tots els fronts europeus. La recuperació econòmica posterior és lenta. Es basa en el comerç americà i l'incipient desenvolupament de la màquina de vapor, que permetrà la creació de fàbriques i connexions ferroviàries. En l'àmbit polític i social, hi ha un canvi radical en esguard a segles anteriors. Els antics poders han estat substituïts per règims nous: la monarquia francesa per la República; les colònies americanes per estats independents; els gremis per empreses i l'artesanat per sindicats, que agrupen el proletariat industrial.

LA MARE DE DÉU DE LA MERCÈ, PATRONA DE LA CIUTAT

Aquests canvis també afecten l'àmbit religiós. L'Església catòlica perd poder polític, econòmic i social. S'inicia el procés de desamortització de propietats comunitàries. Els ordes no sols perden temples i terres, sinó també frares, fidels i aportacions per a obres pies. El 1812, l'Orde de la Mercè va abandonar la seva funció redemptora, ja que l'esclavitud havia estat abolida. El 1835, els mercedaris són exclaustrats i el temple es converteix en caserna militar i teatre. L'any 1868, s'enderroca l'antiga parròquia de Sant Miquel, per poder ampliar l'Ajuntament. La seva porta renaixentista es trasllada a l'església de la Mercè i és la que actualment connecta el temple amb el carrer Ample.

Les secularitzacions de l'època van afectar molt l'orde de la Mercè, que va perdre tots els seus convents a França i la

majoria dels que tenia a Amèrica. Cap a l'any 1880, quedaven només trenta religiosos mercedaris a Europa. Però també, els feligresos abandonen el culte, les noves idees són contràries al poder terrenal que l'Església catòlica posseeix i que més tard donaran lloc a la crema de temples.

A Catalunya i a escala cultural sorgeix la 'Renaixença', que pretén fer renéixer el català com llengua literària i de cultura, després de segles de diglòssia respecte al castellà. En aquest context, podem enquadrar el fet que l'any 1827, el regidor Sr. Josep Maria de Sarriera i Despujol (1775-1847) proposi a l'Ajuntament la recuperació del patronatge de la mare de Déu de la Mercè. Quaranta anys més tard, el 1867, el seu fill, aleshores alcalde de la ciutat, Sr. Ramon de Sarriera-Gurb i Pinós-Sant Clement va renovar la qüestió i va sol·licitar al bisbe el seu suport a aquest antic desig de la Corporació. Aquest cop, el bisbe, D. Pantaleó Montserrat (1807-1870), va estar-hi d'acord i va instar el Pontífex a satisfer la sol·licitud. Val a dir, que a diferència dels anteriors bisbes ja no hi havia oposició d'altres ordes i que en aquell moment, l'Església necessitava activar el culte religiós, que havia davallat des del canvi de segle. El dia 17 de febrer de 1868, el Papa Pius IX (1792-1878) proclama la Mare de Déu de la Mercè patrona de Barcelona, després de 566 anys de la fundació de l'Orde de la Mercè.

Però quins interessos tenia la família Sarriera en l'afer? Es tracta d'una nissaga molt antiga, propietària del castell de Solterra, situat a la muntanya de Sant Miquel de Solterrra, avui municipi de Sant Hilari Sacalm. Els orígens coneguts del castell és remunten a l'any 929, quan servia de defensa contra invasions musulmanes. El Comtat de Solterra va ser concedit a Joan Sarriera Gurb pel rei Carles II el 20 d'agost de 1671, en agraïment per la seva fidelitat en la guerra dels Segadors (1640-1652). En la guerra de Successió van fer costat als Borbons i per això el rei Felip V els va concedir el títol de 'Grande de España'. La família Sarriera, per matrimoni amb altres nissagues, també són posseïdors d'altres títols nobiliaris. Entre ells, el marquesat de Villalonga, el de Marianao, el de Moix i el de Santa Maria de Barbarà.

D'altra banda, quina situació hi havia a Barcelona durant la dècada dels anys 1860? Com a continuació del moviment de la Renaixença Catalana, els petits propietaris eren partidaris d'un règim federal i molts recolzaven el 'Carlisme', tendència política que defensava els furs catalans. La classe mitjana, integrada per mestres, funcionaris i botiguers, tenia una vida quasi tan miserable com la classe treballadora. Un dels sectors més conflictius era la indústria tèxtil caracteritzada per salaris de fam, llargues jornades laborals, explotació infantil i condicions de vida insalubres. A més, en aquesta dècada, hi va haver dos esdeveniments que van fent augmentar l'atur i empitjorar la situació econòmica i social. El primer va ser la interrupció en la importació de cotó americà a causa de la seva guerra de Secessió (1861-1865), i l'altre la crisi del ferrocarril a Espanya (1856-1866). Els conflictes eren constants i el govern tenia nul·la comprensió del que passava a Catalunya. Els enfrontaments socials s'abordaven com un problema d'orde públic i es decretava l'estat d'excepció de forma continuada, és a dir, el poder militar era qui manava un dia si i un altre també. Una quarta part de les forces armades estaven aquarterades a Catalunya, on hi vivia un 10% de la població espanyola, i això era conseqüència tant del carlisme de les zones rurals com de l'anarquisme urbà.

En aquest marc social tan complicat s'emmarca la proclamació de la Mare de Déu de la Mercè. Podem considerar que l'objectiu era que el poble barceloní sentís orgull de si mateix, mitjançant la recuperació d'un antic desig. Ara bé, en aquells moments, ¿era una reivindicació popular encara latent? Segons sembla no era així. Almenys, per la gran majoria de la societat civil. L'any 1868, després de cent cinquanta-quatre anys de la destrucció de Barcelona i l'eliminació de les constitucions catalanes per part del règim borbònic, havien transcorregut sis generacions de barcelonins. L'oblit històric s'havia imposat generació rere generació. En la consciència col·lectiva, el trauma de l'any 1714 s'havia esvaït, així com l'associació de la Mare de Déu de la Mercè amb el bàndol perdedor de la nostra guerra de Secessió.

Plànol de la ciutat de Barcelona de l'any 1740 on s'aprecien les muralles romanes i les muralles medievals. Font: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona a la Casa de l'Ardiaca.

Joan Romeu Sendrós

Rerferències bibliogràfiques:

?Joan Ferrando Roig (1908-1980), La Basílica de la Merced. 1a Edició 1941 i 2a Edició 1983.
?Reverend Dr. Llorenç Castells Pujol, Ponència presentada a Saragossa l'any 1979.
?Joan Bassegoda Nonell, La Basílica de la Mercè. 1992.
?Paul Preston, Un pueblo traicionado. 2019.